

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 2 (1894)

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1892-1894), Περίοδος Α'

Ολίγα τινά περί της χρονολογικής σημειώσεως επί της των Βενετών Αλώσεως των Αθηνών.
Απάντησις Γ. Λαμπάκη

Ευστάθιος ΒΟΥΛΙΣΜΑΣ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

doi: [10.12681/dchae.1523](https://doi.org/10.12681/dchae.1523)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΟΥΛΙΣΜΑΣ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ Ε. (1894). Ολίγα τινά περί της χρονολογικής σημειώσεως επί της των Βενετών Αλώσεως των Αθηνών. Απάντησις Γ. Λαμπάκη. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 2, 95–99. <https://doi.org/10.12681/dchae.1523>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ολίγα τινά περί της χρονολογικής σημειώσεως επί
της των Βενετών Αλώσεως των Αθηνών. Απάντησις
Γ. Λαμπάκη

Ευστάθιος ΒΟΥΛΙΣΜΑΣ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Δελτίον ΧΑΕ 2 (1892-1894), Περίοδος Α' • Σελ. 95-99

ΑΘΗΝΑ 1894

ἐκεῖ που πλησίον, αἴτινες καὶ νῦν ἔτι, λέγουσιν, σώζονται
κεκρυμμένοι ὑπὸ τὴν γῆν».

Νοεμβρίου 11, 1890.

† Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Θεόκλητος.

Γ'.

Ἀνακοίνωσις τῆς Α. Σ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας
κ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΒΟΥΛΙΣΜΑ.

Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας κ. Εὐστάθιος Βουλι-
σμᾶς δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν κ. Γ. Δουρούτην, ἧς
ἀντίγραφον ὑπ' ἀριθ. 1853 κατετέθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀρχεῖῳ,
ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐν τῷ δελτίῳ (Α'. σελ. 70) δημοσι-
ευθεῖσαν χρονολογικὴν σημείωσιν, τὴν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 839
μηνιαίῳ ὑπάρχουσαν περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἀλώσεως
τῶν Ἀθηνῶν, ἐπέστελε τὰ ἑξῆς:

«Ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς χρονολογικῆς σημειώσεως ἐπὶ τῆς
ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὴν σημείωσιν ταύτην ἔδειξέ μοι ὁ κ. Λαμπάκης καὶ
ἀμέσως εἶπον ὅτι ἡ 9η Σεπτεμβρίου 1687 δὲν ἦτο ἡμέρα
Σαββάτω ἀλλὰ Παρασκευῇ. Καὶ τί μὲν εἶπεν ὁ συντάξας
τὸ φυλλάδιον «Σύμμικτα» ἀγνοῶ: (οὐδ' εὐθύνεται ὁ εὐρῶν
καὶ δημοσιεύσας αὐτήν), τότε ἠτιολόγησα τὴν ἀνακρίβειαν
τῆς ἡμέρας τοῦ μηνὸς πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος ἑνε-
κα τῆς παρελεύσεως πολλῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέ-
χρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐγράφη ἡ σημείωσις.—ἦτο καὶ
εἶναι ἄρα μνημονικὸν λάθος. Ἀπόδειξις δὲ ὅτι ἐγράφη μετὰ
παρέλευσιν τοῦλάχιστον πλείω τῶν ἑξ μηνῶν εἶνε αὕτη.

Ἄπανα ἡ σημείωσις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐγράφη 1)

ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς. 2) διὰ τοῦ αὐτοῦ κονδυλίου καὶ 3) τῆς αὐτῆς μελάνης. Μόνον αἱ λέξεις «εἰς Περεάν» ἐγράφη δι' ἄλλης μελάνης.

Ὁ συντάξας τὰ «Σύμμικτα» κατακρίνει τὸν ἐκδότην διὰ τὴν ἀνορθογραφίαν τοῦ καλογήρου. Ἐγὼ τὸναντίον ἐπικρίνω τὸν ἐπιστατήσαντα εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ δελτίου διότι δὲν ἐφύλαξε τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ καλογήρου. Μήπως ἐὰν τὸ ἐφάνι χωρὶς ψιλὴν καὶ μόνον ε μεταβάλλει τὴν ἔννοιαν; Ὁ καλόγηρος ἔγραψε του βερε κύ ἄνου διατί ἐτυπώσατε τοῦ Βερετσιάνου; διατί νὰ μὴ τυπωθῇ ἄνω τῆς γραμμῆς ὡς προσθήκη εἰς Περεαν; Νομίζω δὲ ὅτι (λίαν ἀδιάφορον) ἀνέγνωσα μαρτίου 14 καὶ οὐχὶ 15.

Ἀπὸ τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀνορθογράφους ἔχεις ἀκριβεστέραν τὴν ἀλήθειαν μᾶλλον ἢ ἀπὸ τοὺς ἡμιμαθεῖς λογίους. Ἴνα μὴ εἶπω πολλὰς χιλιάδας λέγω ἀπλῶς ὅτι πολλοὺς ἀριθμητικούς ὑπολογισμοὺς ἀνέγνωσα πολλῶν ἀρχαίων. Πόθεν ὁμως ἔμαθον, ὅτι καθὼς ἐκφραζόμεθα σήμερον πολλαπλασιάζοντες οὕτως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι;—ἀπὸ ἓνα ἀντίγραφον ἀμαθεστάτου, ἀλλὰ πιστοῦ ἀντιγραφέως τοῦ 1156.—θέλων νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ 15 μὲ τὸ 400 γράφει μὲ καθαρὰ γράμματα πέντε καὶ δέκα εἰ τετρακῶς ἑξασ. χιλ. Καθὼς λέγομεν (οἱ μὴ καθαρεύοντες) πέντε οἱ ἕξ τριάντα, ἑφτά, οἱ ὄχτῳ πενήντα ἕξ.

Ἀνέφερα περὶ τῆς αὐτῆς μελάνης καὶ τοῦ αὐτοῦ κονδυλίου ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι δὲν ἐγράφη ἢ σημειώσις (καθὼς λέγει ὁ ἐκθέσας σελ. 69) ἐπὶ τοῦ ὕμνητοῦ ὄντος τοῦ καλογήρου καὶ βλέποντος τὸν στόλον εἰσερχόμενον κτλ. Ταῦτα ἐγράφησαν ἀφοῦ μετώκισαν εἰς τὴν Πελοπόννησον τουτέστιν ἀπὸ πολλῶν μηνῶν μνήμης ἔρευαν».

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ Γ. ΛΑΜΠΙΑΚΗ

Εἰς ταῦτά ἀπαντῶμεν

α΄.) Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Ζησίου, συγγραφέως τοῦ φυλλαδίου τῶν Συμμίκτων ἀποδιδόμενη ἡμῖν εὐθύνη (σελ. 88 σημ. 2) διὰ τὰς ἀνορθογραφίας καλογήρου ζήσαντος 207 πρὸ ἡμῶν ἔτη, ἦτοι τῷ 1687, εἶναι ἀληθῶς περίεργος!

β΄.) Τὸ εἰς *Περέαν* δὲν ἐγράφη δι' ἄλλης μελάνης.

γ΄.) Ἐὰν δὲν ἐφυλάσχημεν ἐν πᾶσι τὴν ἀνορθογραφίαν τοῦ καλογήρου, ἐὰν δὲν ἐδημοσιεύσχημεν τοῦ *Bene κύ ἄνου* καὶ δὲν ἐτυπώσαμεν τὸ εἰς *Περέαν* ἄνω τῆς γραμμῆς, τοῦτο ἐγένετο διότι ἐπεθυμοῦμεν νὰ ἐδημοσιεύωμεν ἄλλοτε τὴν σημείωσιν τκῦτην διὰ λιθογραφίας πανομοιοτύπως, ἀδυνάτου ὄντος ἐν τῷ τύπῳ νὰ δημοσιευθῆ ὡς ἔχει αὕτη.

δ΄.) Ἡ χρονολογία ἀληθῶς εἶναι Μαρτίου 14 καὶ οὐχὶ Μαρτίου 15, ὡς ἐκ παραδρομῆς βεβαίως ἢ τυπογραφικοῦ πιθανῶς λάθους, ἡμεῖς ἐδημοσιεύσχημεν (Δελτίον Α΄. σ. 70).

ε΄.) Ἡμεῖς δὲν εἶπομεν ὠρισμένως ὅτι ἐγράφη ἢ σημείωσις αὕτη ἐπὶ τοῦ Ἀστερίου, ἀλλ' ὅτι ὁ Μοναχὸς ἔβλεπε τὴν ἀφίξιν καὶ τὰς κινήσεις τοῦ στόλου τῶν Ἐνετῶν ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ Μονῆς τοῦ Ἀστερίου, καὶ εἶπομεν τοῦτο καθόσον, ἀνχμφισθητήτως γινώσκομεν ὅτι τὸ Μηναιῶν τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Μονὴν Ἀστερίου· ὅτι δὲ τὰ γεγονότα ταῦτα ἐσημειώθησαν ἀποῦ μετώκισαν εἰς *Περέαν* καὶ εἰς *Σαλαμίαν* καὶ *Πελοπόννησον* τοῦτο εἶναι αὐτόδηλον διότι πῶς ἤθελε σημειωθῆ ἢ μετοίκησις εἰς τὰ διάφορα μέρη πρὶν γίνῃ αὕτη;

Ἡμεῖς τοῦτο μόνον λέγομεν ὅτι ἐπειδὴ τὸ Μηναιὸν τοῦτο, (ὡς ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ ὑπαρχούσης σημειώσεως ταύτης καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Μοναστηρίου Ἀστερίου), βεβαίως ἀνήκεν εἰς τὴν Μονὴν Ἀστερίου, πιθανώτερον ὡς ἐκ τούτου ὅτι μοναχὸς τις ἐκεῖθεν ἔβλεπε τὰ συμβαίνοντα κλ. Γνωρίζομεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν ἀξίας κινητῶν πραγμάτων μετῴκουν ἐκάστοτε πρὸς προφύλαξιν εἰς Σαλαμίνα, Αἴγινα, καὶ Πελοπόννησον (ιδίᾳ εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῶν Μεθάνων, ἔνθα τὸ λεγόμενον φρούριον τοῦ Φαβιέ, ὡς ἐναυθα ἢ μετοίκησις ἐγένετο τῷ 1688 Μαρτίου 14,) πιθανῶς ἐπομένως ὅτι τὴν σημείωσιν ταύτην ἔγραψεν ὁ μοναχὸς ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων, πιθανῶς ὁμοῦ καὶ νὰ ἔγραφε ταύτην καὶ ἐν τῇ Μονῇ, πάντως μετὰ τὴν μετοίκησιν, καὶ τὸ Μηναιὸν νὰ περιῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν Φανερωμένης βραδύτερον.

Ἄλλως δ,τι **βεβαίως** γινώσκομεν εἶναι τοῦτο, ὅτι τὸ Μηναιὸν τοῦτο ἀνήκεν εἰς τὴν Μονὴν Ἀστερίου· ὅτι ἐπ' αὐτοῦ εὗρηται ἡ πολυθρύλλητος ἱστορικὴ αὕτη σημείωσις γεγραμμένη ἅπασα διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μελάνης, οὐδεμίαν μεταγενεστέραν προσθήκην ἔχουσα, καὶ ὅτι ὁ γράφας ἀνήκει εἰς τοὺς μετοικήσαντας (ἐμετήκησαμεν). Τίς δ' ὁ γράφας, πόθεν ἔβλεπε τὰ συμβαίνοντα, πότε ἔγραψε τὴν σημείωσιν ταύτην καὶ ἐν τίνι τόπῳ εὕρισκόμενος τὴν σημείωσιν ταύτην ἔγραψε, περὶ πάντων τούτων οὐδὲν ὠρισμένως ἐκτῆς σημειώσεως ταύτης ἡμῖν γνωρίζεται.

Χάριν δὲ τῆς μετὰ λόγου καὶ γνώσεως αὐστηρᾶς ἀρχαιοφιλίας τοῦ σεπτοῦ ἱεράρχου καὶ σεβαστοῦ ἡμῖν φίλου καὶ πάλιν δημοσιεύομεν τὴν σημείωσιν ταύτην, τηροῦντες ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τῷ τυπογράφῳ τὴν τε ἀνορθογραφίαν τοῦ γράψαντος καὶ τὴν θέσιν τῶν γραμμάτων.

Ἴδου ὡς ἔχει αὕτη

† ἐξ τοῦς—αἶθ I σεπτεμβρίου θ εφάνει ἡ ἀρμάδα
του βενε κύ ἄνου ἡμέρα σαβάτο καὶ τὴν κυριακὴν
ἀνέβη τὸ ἀσχέρη ἀπάνο. καὶ τὴν πέμτη ἄρχησε
ὁ πόλεμος καὶ τὴν κυριακῇ ὥρα ἐνάτη επα
ραδοθη τὸ κάστρο της ἀθήνας καὶ ἔστω εἰς ἐν
θήμησιν τον μεταγενεστέρων· Καὶ εἰς τοῦς αἰτη^ω
εἰς περέαν καὶ
Μαρτύου 14 ἐμετήκησαμεν εἰς σαλαμῆναν Κασιπελο
πονισων.

Καὶ κατωτέρω ἀναγινώσκομεν δι' ἄλλης μελάνης καὶ
πολὺ μεταγενεστέρως χειρὸς

1797

βησαρήων νερομονάχου

Δ'.

Ἀνακοίνωσις κ. Δ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Τὸ ταχτικὸν μέλος ὁ κ. Δ. Παπαγεωργίου, διὰ τῆς ἀπὸ
6 Δεκεμβρίου 1892 ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν κ. Γ. Λαμ-
πάκην (ὑπ' ἀριθ. 1852), τὸ ὄγδοον μονόγραμμα τοῦ ἐν Πάρω
ναοῦ τῆς Ἑκατονταφυλιανῆς, ὅπερ ὁ κ. Γ. Λαμπάκης ἐν
τῷ δελτίῳ Α'.σελ. 105 ὡς δυσανάγνωστον ἐδημοσίευσεν,
ἀναγινώσκει

ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ

Ἴδου δὲ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ὡς ἔχει ἡ ὄλη συνοχὴ